

телям, но многие ли могут твердо утверждать что говорят на иностранном языке? Почему? Недостаток прилежания, отсутствие языковой среды, нехватка материалов на языке? С приходом в нашу жизнь интернета, где от фильмов, учебных материалов, живых собеседников нас отделяет несколько кликов мышкой, эти самооправдания становятся несостоятельными. Так в чем же дело? Исследование 6 французов приехавших в Казахстан по программе обмена студентов, и нуждающихся в изучении русского языка, как языка бытового общения может дать ответ.

Исследование началось на 2 месяц их пребывания в Казахстане. На первой встрече были проведены замеры по методике Дембо-Рубинштейн на самооценку компетентности в разных аспектах языка – аудирование, говорение, чтение, письмо; также дано задание в процентных долях определить: зачем им нужен язык. Следует отметить, что до приезда никто из студентов не учил русский язык.

По опросу на мотивацию к изучению русского выявлены 2 главных аспекта: работа – 40%; повседневная жизнь – 25%, остальное же составляет: культура – 13%; развлечения – 12.5%; другое – 9.5%. Далее была проведена серия занятий, темы которых были сконцентрированы вокруг интересов испытуемых. Главный упор был сделан на тему «Повседневная жизнь».

Также была применена методика валентного изучения языка

Валентность – это свойство слова, заключающееся в его способности открывать при себе определенное количество «пустых» мест, заполнение которых необходимо для построения грамматически правильного и, с точки зрения смысла, полного высказывания. Типовые ситуации, отображаемые в высказывании, одинаковы, но в языковой реализации и употребляемых языковых средствах можно наблюдать различия.

Иначе говоря, каждое слово имеет стабильные связи с другими словами и эти связи легко простроить и заучить. Чтобы студенты не путались в сложных грамматических построениях русского языка и могли быстрее заговорить, мы давали им конструкции, готовые к употреблению. Выглядело это следующим образом – мы взяли 100 наиболее употребляемых глаголов русского языка, и на каждом уроке брали несколько из них и строили валентные связи по заказам самих учеников. Используя эти схемы, они могли немедленно строить и использовать грамматически и лексически правильные предложения. Мы считаем что эта уверенность в правильности сказанных ими предложений сыграла значительную роль в повышении уверенности в своей языковой компетенции студентов.

На финальном занятии – через 4 месяца наши французы вновь оценили свою языковую компетентность: в среднем уверенность в своих силах повысилась на 200%!

Учет нужд обучаемых, поддержка в них уверенности и возможность немедленно использовать полученные знания без необходимости вспоминать множество лексических правил и сомневаться в правильности их употребления вот, на наш взгляд, ключевые моменты успеха в усвоении и применении языка.

1. Кацнельсон С. Д. О грамматической категории // Вестник ЛГУ. 1948. N 2 стр 20-23.

2. Блейхер В.М., Крук И.В. Патопсихологическая диагностика. – Киев: Здоровье. – 1986 – 280 с.

Туреханова А.

4 курс студенті,

Садықова Н.М., әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дің

жалпы және этникалық психология

кафедрасының доцент м.а., психол. ғ. кандидаты

ЖАСӨСПІРІМДЕРДІҢ ТҮЛҒАЛЫҚ ҚАЛЫПТАСУЫНА ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТЫҢ ӘСЕРІ

Қоғамдағы әлеуметтік-экономикалық өзгерістер және олардың қарқынды дамуы белсенді, творчестволы, тұлғалық дамуы жаңа заман талаптарына сай жас ұрпақты тәрбиелеу мен қалыптастыруға жоғарғы талаптар қояды. Ең маңыздысы іс-әрекеті мен мінез-құлқының субъектісі ретінде адамға өзінің дамуының келешегін өзбетінше анықтауға мүмкіндік беретін өзіндік бағалау жайлы мәселелер әрқашанда өзекті болып табылады.

Адамдардың мінез-құлықтарын және қарым-қатынастарын зерттеу мәселесі кез келген қоғамда бірінші дәрежелі сұрақтар болып табылады. Осыған байланысты зерттеудің өзектілігі жасөспірімдердің қарым-қатынасы мен өзіндік бағалау ерекшеліктерімен шарттанады.

Бұл кезеңдегі ең бір маңызды сипаттама жасөспірімдердің өмірімен бірге жүретін және оның өз-өзімен сонымен қатар, қоршаған ортасымен өзара қатынастың ерекшеліктерін бейнелейтін ішкі тұлғалық және тұлға аралық жағдайларға байланысты психологиялық мәселелердің өте кең болуы. Сондықтан да жеткіншек жас тек қана тұлғалық дамудағы негізгі кезең деп ғана емес, әрі оларды тәрбиелеу процесінің күрделілігіне байланысты әрқашанда зерттеу өзектілігін жоғалтпайды.

Л. Ф. Обухова психологиялық зерттеулерінде жасөспірім тұлғасының ерекшелігі психологиялық жаңа

құрылымдардың түп тамыры, жеткіншек жаста қалыптасып қойған туындысы болып табылады. Өзіндік жеке тұлғасына деген қызығушылықтың күшейуі, сыншылдықтың көрінуі – бұлардың барлығы ерте жеткіншек жаста сақталады, бірақ, олар мәнді өзгерістерге ұшырап, саналы түрде бейнеленеді. Ең негізгі мәнді өзгеріс тұлғаның өзіндік дамуында болады. Оның айрықша ерекшелігі болып, өзіндік рефлексиясының күштілігі табылады.

Тұлғаның қалыптасуының ең басты факторыларына қарым-қатынас жатады. Тұлғаның қалыптасуындағы қарым-қатынастың ең басты рөлді алатындығы туралы идеялар Отандық психологтардың: В.Г. Ананьев, А.А. Бодалев, Л.С. Выготский, А.Н. Леонтьев, Г.Ф. Ломов, А.Р. Лурия, В.Н. Мясисцев, А.В. Петровский және т.б. еңбектерінде әрі қарай дамыды.

Қарым-қатынас мәселесі әр жасөспірімнің өміріндегі ең маңыздылардың қатарына жатқызылады. Тұлғаның болашақта толықтай қалыптасуы қарым-қатынасқа байланысты. Сол себептен қарым-қатынас мәселесін игеру қазіргі таңда өзекті мәселелердің біріне айналуға.

Жеткіншектік кезең тәрбиелік жұмыстардағы ең күрделі кезең болып табылады. Жоғарыда айтып кеткеніміздей, жасөспірімдік кезеңнің қиындықтары жыныстық пісіп-жетілумен байланысты. Тұлғаны тәрбиелеудегі күрделі тапсырмаларды шешуде ең маңызды рөл – тұлғаның қарым-қатынас жасай алуында болып табылады. Менің көзқарасым бойынша, жасөспірімдік кезеңде ұйымдастыру, коммуникация секілді қасиеттердің дамуы өте маңызды рөл атқарады. Жеткіншек кезеңде жасөспірімдер арасында қарым-қатынасқа деген қажеттіліктің жоғары екендігі байқалады. Сондықтан келешекте тұлғаның жан-жақты дамуы үшін, ең алдымен оны қарым-қатынасқа ерте кезден дағдыландыру керек.

Т.В. Драгуновтың көзқарасы бойынша, іс-әрекеттің негізгі түрі – бұл қарым-қатынас болып табылады. Қарым-қатынас жасөспірімнің мінез-құлқының, жүріс-тұрысының, іс-қимылының барлық жақтарын анықтайды. Қарым-қатынас процесі кезінде жасөспірімдерде әр түрлі қиындықтар пайда болады. Қарым-қатынастағы мұндай қиындықтар психологиядағы ең күрделі мәселелердің қатарына жатқызылады.

Қазіргі таңда жеткіншектер арасындағы қарым-қатынас мәселесі көп атақты Отандық және шетелдік авторлармен зерттелуде. А.Н.Леонтьев қарым-қатынас кез-келген іс-әрекетте байқалады деп есептейді. В.М.Соковин (1974 жылы) тұлға қарым-қатынасын коммуникация, іс-әрекет, қарым-қатынас ретінде қорытындылайды.

Жасөспірімдердің психологиядағы қарым-қатынас мәселесінің маңыздылығы Отандық және шетел психологиясында қарастырылған. Гештальтпсихологияның негізгі өкілі К. Левин жасөспірімдік және жастық шақ кезеңіндегі қарым-қатынасты әлеуметтік-психологиялық құбылыс жағынан қарастырды. Левиннің тұжырымдауы бойынша, осы кезеңде жасөспірімнің өмір сүру әлемі, қарым-қатынас жасау шеңбері кеңейеді. Отандық психологияда Д.Б.Эльконин жасөспірімдік кезеңдегі қарым-қатынастың маңыздылығын мәдени-тарихи теориясы жағынан қарастырады. Элькониннің айтуы бойынша, жасөспірімдік кезеңде қарым-қатынас іс-әрекеттің негізгі түрі болып табылады, бірақ жастық шақ кезеңінде де ол өз маңыздылығын жоғалтпайды. Қарым-қатынас жасау арқылы балалар қандай да бір байланыс құрады, әр түрлі әрекеттерге енеді. Барлық зерттеушілер (Л.С.Выготский 1984, Л.И. Божович 1968, И.С. Кон 1989 және т.б.) мен психологтардың айтуы бойынша, жасөспірім үшін ең маңыздысы – бұл оның құрбыларымен қарым-қатынас жасауы. Бұл жастағы жасөспірімдер үшін ең бастысы құрбыларымен бірге болу ғана емес, сонымен қатар достарының арасында қандай да бір статуска ие болу. [11, 556].

И.С.Конның зерттеулері бойынша, мұндай әрекеттерге қол жеткізе алмау көбіне жасөспірімдердің құқық бұзушылығының бір себебі болып табылады. Ол жасөспірімдердің өз тобына қатысты кикілжіңдердің жоғары болуымен қоса беріледі. Жасөспірімдер өмірінде қарым-қатынастың маңызы өте зор және бала өскен сайын ол да ары қарай дамып отырады. Қарым-қатынас арқылы тұлғаның кәсіби әрекеттегі жетістігі, қоғамдық өмірдегі белсенділігі, және әрқайсысының өзіне тән бақыты анықталады. Жасөспірімдік кезеңнің ең негізгі бағыты – бұл ересектермен қарым-қатынас жасауы, ал ең басты қажеттілік – ата-ананың бақылауынан, қамқорлығынан және де орнатылған ережелер мен тәртіптен құтылу, өзін еркіндікте ұстау. Оған деген себеп көбіне ата-ананың, жалпы ересек адамдардың жасөспірім бойындағы ішкі әлемінің өзгеруіне қоңіл аудармауында болып табылады. Абстракті түрде ойлай отырып, ата-ана өз баласы жайлы басқаға қарағанда көп біледі. Бірақ балада болып жатқан өзгерістер тез жүріп жатыр. Ересектер жасөспірімнің есейгенін көре, көбіне бұл процессте оның жағымсыз жақтарын ғана көреді. Осылай-ша, жасөспірімдік кезеңнің ең басты тенденциясы – ата-анамен, мұғаліммен, жалпы ересектермен қарым-қатынас жасауы. Қарым-қатынас жасаудың эмоционалды функциясының рөлі екі аспектіде қарастырылады:

- 1) Адамдармен эмоционалды қарым-қатынас жасау тәжірибесін игеру;
- 2) Жасөспірімдердің құрбы-құрдастарымен қарым-қатынас жасауы – ақпарат алудың ең басты спецификалық каналы (жынысқа қатысты ақпаратты жасөспірім көбіне құрбыларынан жинақтайды, ал оның болмауы жасөспірімнің психосексуалды дамуын кешіктіруі мүмкін немесе оған дені сау емес мінез-құлқ берілуі мүмкін). Бұл тұлғааралық қарым-қатынастың спецификалық түрі, жасөспірімдік кезеңнің

басында болатын қозғалыстар жасөспірімдегі жаңа қажеттіліктердің, ұмтылыстардың, ересектерге деген талаптарының ұқсастығын анықтайды. Жасөспірімде ересектерге қарағанда өз құрбысына деген түсінікті құндылықтар қалыптаса бастайды. Ересектермен қарым-қатынас жасау толығымен өз құрбыларымен қарым-қатынасқа түсуді ауыстыра алмайды. Топтық қажеттілікті, көмекті сезіну бір жағынан эмоционалды тұрақтылықты береді. Алайда жасөспірімдердің қарым-қатынасы эгоист болып келеді, ал өз толқыныстарын, реніштерін ашып көрсетуге деген қажеттілігі – сезімнен де жоғары болады. Жасөспірімдік кезең үшін өз құрбыларымен салыстыруда өзінің көзқарасын құра алуы тән. Жасөспірім үшін ең басты құндылық қарым-қатынас процесіне ену болып табылады. Сонда ғана ол өзін тұлға ретінде сезіне алады. Қарым-қатынас жасөспірімнің тұлға болып қалыптасуына үлкен әсер етеді. Қарым-қатынас тек ақпарат алмасу ғана емес (мысалы, мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынастың болуы), сонымен қатар бірге әрекет ету, бір-біріне әсер ету болып табылады. Жасөспірім қарым-қатынасты тек интеллектуалды деңгейде ғана емес, ол сонымен қатар физиологиялық және эмоционалды деңгейді де уайымдайды. Бұл кезеңде тағы ата-ана арасындағы түсінбеушілікпен байланысты мәселелер де туындайды, көбіне ата-ана өз баласына көп көңіл бөлуге үлгере бермейді, ал мұның өзі жасөспірім үшін маңызы өте зор. Жасөспірімдік кезеңдегі қарым-қатынасқа деген қажеттілік жоғары болған кезде, коммуникативті дағдылар деңгейі көптеген жасөспірімдерде өте төмен.

Құрбы-құрдастарымен қарым-қатынас жасау жасөспірім мінез-құлық, іс-қимыл әрекеттерінің барлық жағын анықтай келе, жасөспірімнің өмірінің нақ ортасында орналасады. Жасөспірімдік кезеңнің басында жасөспірімдер құрбыларымен қарым-қатынас жасауда әр түрлі тәжірибемен келеді, кей жасөспірімдерде ол оның өмірінде ең аз орынды алады, ал басқалары – мектеппен ғана шектеледі. Уақыт өте келе құрбыларымен қарым-қатынас жасау жаңа қызығушылықтарды алып келеді. Жасөспірімдік кезеңде құрбыларымен қарым-қатынас жасау ең негізгісіне айналып, білім, оқу екінші жоспарға ауысады, ата-анамен қарым-қатынас жасау жасөспірімде бұрынғыдай қызығушылықтар тудыртпайды. Мынаны ескере кету қажет, яғни ұл-балалар мен қыздардың қарым-қатынас жасау стилі бәрінде бірдей емес. Ұл-балалар қыздарға қарағанда жастық шақ кезеңінде қарым-қатынасқа тез түскіш келеді. Ерте жастан бастап олар қыздардан бұрын басқа адамдармен қарым-қатынасқа тез түседі, әрі кез-келген әрекетте белсенді болып келеді. Қыз-балалардың қарым-қатынас жасау стилі тым баяу жүреді, бірақ олар достық қарым-қатынасты ұл-балаларға қарағанда жақсы бағалайды. Ерте кезден бастап ұл-балалар экстенсивтілікке, қыз-балалар интегсивтілік қарым-қатынасқа жақын болады, ұл-балалар жиі үлкен топтармен, қыз-балалар кеу немесе үшеу болып ойнағанды ұнатады.

Жасөспірімдердің қарым-қатынасы ересек адамдар қоғамында болатын бұл қатынастардың нормасындағы бағдарламалар және оларды меңгеру, өзара қатынасты өзіндік қайталау формасы болып табылады. Жасөспірім жас психологиялық дамудың қиын кезеңі, ол өзіне де онымен жұмыс істегендерге де қиын. Бұл жастың ішкі қайшылығы мен баланың үлкендермен қарама-қайшылығы ұлғаяды.

1. Л.И. Божович. Личность и ее формирование в детском возрасте. М., 1968, ч.3, гл.2-4.

2. Фельдштейн Д.И. Психологические аспекты и изучение современного подростка // Вопросы психологии. – 1983. – №146. – 15с.

3. А.А. Бодалев. Божович Л.И. Этапы формирования личности в онтогенезе.-М.,1979.

4. Божович Л.И. Проблемы развития мотивационной сферы ребенка // Изучение мотивации поведения детей и подростков.- М., 1972

Тұрсынова Г.

4 курс студенті,

Токсанбаева Н.Қ., әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың

жалпы және этникалық психология

кафедрасының профессоры, психол. ғ. докторы

БАСТАУЫШ МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ТАНЫМДЫҚ ІС-ӘРЕКЕТІНЕ ЭТИКАЛЫҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТЫҢ ӘСЕРІ

Қазіргі кездегі оқыту процесіндегі ең маңызды мәселенің бірі болып отырған бастауыш сынып оқушыларының танымдық іс-әрекетіне әсер ететін факторлар болып отырғанын баршамыздың мойындағанымыз жөн болар. Өйткені, көптеген еңбектердің негізінде бастауыш сынып оқушысының танымдық іс-әрекетінің даму ерекшеліктеріне этикалық қарым-қатынас шеңберінің әсер ету мәселесін қарастырып, оның теориялық негіздерін терең ашып, жаңаша құру бағыттарын айқындау мүмкіндігі бар екеніне көз жеткізіп отырмыз. Бұл мүмкіндіктер біріншіден, бастауыш мектептегі балаға этикалық қарым-қатынастың түрімен таныстыру және танымдық іс-әрекетінің түрлеріне мән беру, екіншіден, мұғалім мен ата-аналардың арнайы ұйымдастырылған бағдарламалармен жұмыс жасауы арқылы баланың ойлауына,